INKLYUZIV TA’LIM: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR

D.M. Urunova
“Maktabgacha ta’lim” kafedrasi o‘qituvchisi,
BUXDPI mustaqil izlanuvchisi.

Annotatsiya: Bu maqolada inklyuziv ta’lim mazmuni, inklyuziv ta’limni tashkil etish va undagi mavjud muammolar yuzasidan fikr-mulohazalar berilgan.

Kalit so‘zlar: inklyuziv ta’lim, imkoniyati cheklangan bolalar, maxsus ta’lim, jismoniy, aqliy, ijtimoiy.

Bugungi kunda ta’lim tizimida inklyuzivlik tamoyillari tobora keng qo‘llanilmoqda. Inklyuziv ta’lim deganda imkoniyati cheklangan bolalar hamda maxsus ehtiyojga ega bo‘lgan shaxslarning umumiy ta’lim tizimiga integratsiyalashuvi tushuniladi. Bu esa, har bir bolaning teng huquqli ta’lim olishini ta'minlashga xizmat qiladi. Inklyuziv ta’lim inson huquqlarini hurmat qilish, diskriminatsiyaga qarshi kurashish va barcha farzandlarga o‘z salohiyatini to‘liq ro‘yobga chiqarish imkonini berishga asoslanadi.

Inklyuziv ta’limning asosiy maqsadi bu barcha bolalarga, ularning jismoniy, aqliy, ijtimoiy yoki madaniy farqlaridan qat’i nazar, bir xil sifatli ta’lim berishdir. Bu yondashuv nafaqat imkoniyati cheklangan bolalar, balki butun jamiyat uchun ijobiy o‘zgarishlarni olib keladi. Inklyuziv ta’lim orqali ijtimoiy adolat va barqaror taraqqiyotga erishish mumkin. Har bir bola o‘z tengdoshlari bilan birga o‘qib-o‘rganib, jamiyat hayotida faol ishtirok etish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Inklyuziv ta’limni amalga oshirishda quyidagi muammolar yuzaga chiqmoqda:

1. O‘qituvchilarning yetarlicha tayyor emasligi: ko‘plab pedagoglar imkoniyati cheklangan bolalar bilan ishlash metodikasidan bexabar.
2. Maxsus metodik materiallar va texnik vositalarning yetishmasligi: braille yozuvli kitoblar, ovozli materiallar, yurish moslamalari yetarli emas.
3. Ota-onalarning inklyuziv ta’limga nisbatan salbiy munosabati: ba’zi ota-onalar farzandining imkoniyati cheklangan bolalar bilan birga o‘qishini xohlamaydi.

4. Ta’lim muassasalarining infratuzilmasi inklyuzivlik talablariga mos emasligi: kirish yo‘laklari, maxsus sinfxonalar, lift va hojatxonalar mavjud emas yoki yetarli darajada jihozlanmagan.

Inklyuziv ta’lim rivojlanishida nuqsoni mavjud bolalarni umumta’lim jarayoniga olib kirish, ularn jamiyatga moslashtirish ma’nosida qo‘llanib, barcha bolalarning ta’lim olish, oilada kamol topishdagi huquqlarini ta’minlashga qaratilgan. Barcha bolalarning birgalikda ta’limi ularning har biriga individuallashtirilgan ta’lim asosida amalga oshiriladi. Ya’ni u yoki bu jihatdan rivojlanishida muammolari bo‘lgan bolalar barcha sog‘lom bolalar bilan birgalikda ta’lim olsalarda, ular o‘z imkoniyatlari doirasidagi bilim, ko‘nikma va malakalar bilan qurollanadilar. Barcha bolalaming hamkorlikdagi ta’limi ikki tomonlama ijobiy xislatlarga ega. Agar, ushbu jarayon orqali alohida e’tiborga muhtoj bo‘lgan bolalarning o‘z oilalari, mahalladoshlari bilan birga o‘sib ulg‘ayishlari ta’minlansa, sog‘lom bolalarning rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan bolalarning imkoniyatlarini ko‘rib, ular ham nuqsonli emas, balki o‘zgacha rivojlanishga ega bo‘lgan bolalar ekanliklarini anglashlari sodir bo‘ladi. Shu sababli ham bunday ta’limning g‘oyasini “Inklyuziv maktablardan - inklyuziv jamiyat sari” shiori asosiga qursak maqsadga muvofiq bo‘ladi. Shu bilan birga, quyidagi yechimlar orqali inklyuziv ta’lim sifatini oshirish mumkin:

- o‘qituvchilar uchun muntazam malaka oshirish kurslarini tashkil etish, ularni maxsus pedagogika va defektologiya bo‘yicha bilimlar bilan qurollantirish.
- maxsus pedagog va psixologlar bilan hamkorlikni kuchaytirish, ta’lim jarayoniga logoped, psixolog, surdotarjimonlarni jalb etish.
- ota-onalar bilan tushuntirish ishlari olib borish, seminar-treninglar o‘tkazish orqali ularning inklyuziv ta’limga nisbatan ijobiy munosabatini shakllantirish.
- ta’lim muassasalarini moslashtirish va zarur texnik vositalar bilan jihozlash: universal dizayn tamoyillariga asoslangan maktablar qurish yoki mavjudlarini rekonstruksiya qilish.
- inklyuziv ta’limni qo‘llab-quvvatlovchi qonunchilikni mustahkamlash va moliyaviy rag‘batlantirish tizimini joriy etish hisoblanadi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, inklyuziv ta’lim — adolatli va teng imkoniyatli jamiyat barpo etish yo‘lidagi muhim qadamlardan biridir. Bunday ta’lim tizimi orqali barcha bolalar o‘z salohiyatini to‘liq namoyon eta oladi. Har bir bola qanday imkoniyatga ega bo‘lishidan qat’i nazar, jamiyatda o‘z o‘rniga ega bo‘lishi kerak. Shu sababli, inklyuziv ta’limni rivojlantirish davlat siyosati darajasida qo‘llab-quvvatlanishi lozim. Ta’limdagi inklyuzivlik orqali kelajak avlodni tolerantlik, bag‘rikenglik va hamjihatlik ruhida tarbiyalash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 13-iyundagi PQ-4312-sonli qarori

3. Mahalliy va xorijiy tajriba asosidagi ilmiy maqolalar.

4. Muzafarovna, U. D. Z. (2023). TA’LIM TIZIMIDA INKLYUZIV TA’LIMNING O‘RNI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, *30*(3), 94-96.

5. Urunova, D. (2024). THE SIGNIFICANCE OF USING FAIRYTALE THERAPY IN FORMING THE ORAL SPEECH OF CHILDREN WITH SPEECH DEFECTS. *Modern Science and Research*, *3*(10), 351-354.

6. Urunova, D. (2024). IN SECONDARY SCHOOLS SEPARATELY TO CHILDREN IN NEED NATURAL THE SCIENCES PEDAGOGICAL OF TEACHING TERMS AND CONDITIONS. *Экономика и социум*, (4-1 (119)), 653-656.